

Symulacja całkowita i wykluczenie dóbr małżeństwa w świetle wyroku Roty Rzymskiej *coram* Bottone z 8 marca 2012 roku

Total simulation and exclusion of goods of marriage in the sentence of the Roman Rota c. Bottone of 8, March 2012

ks. mgr lic. Adam Młynarczyk

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0000-0003-1303-1036

e-mail: mlynarczyk@mailplus.pl

Streszczenie: Niniejszy artykuł stanowi głosę do wyroku Roty Rzymskiej *coram* Bottone z 8 marca 2012 roku. Sprawa dotyczyła symulacji całkowitej oraz wykluczenia dobra potomstwa, wiary i sakramentu po obu stronach i rozpatrywana była w trzeciej instancji. Interesującym elementem tego orzeczenia jest fakt, że w każdym z trzech stopni wyrok był pozytywny, choć w odniesieniu do innych tytułów nieważności (w pierwszej instancji orzeczono nieważność małżeństwa z tytułu symulacji całkowitej po stronie powódki, w drugiej instancji orzeczenie nieważności oparto na wykluczeniu dobra wiary po stronie powódki, natomiast w Rocie Rzymskiej przyjęto, że w sprawie została udowodniona nieważność małżeństwa z powodu wykluczenia przez powódkę dóbr wiary i sakramentu). Analiza omawianego wyroku jest przykładem rzetelnej oceny przez turnus rotalny materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie.

Słowa kluczowe: nieważność małżeństwa, Rota Rzymska, symulacja całkowita, symulacja częściowa

Abstract: This article is a commentary on the Roman Rota sentence *coram* Bottone of 8th march 2012. The case concerned total simulation of marital consent and exclusion of good of offspring, faith as well as a sacrament and in the Roman Rota was examined in the third instance. Interesting element of the sentence is that in each of the three instances the verdict was affirmative, but in each case was declared on a different reason (In the first one, its nullity was based on the total simulation established on behalf of a petitioner. In the second one – it was an exclusion of good of faith by the petitioner. In the Roman Rota the positive verdict was based on a proof of the exclusion of good of faith and sacrament also by the petitioner). The analysis of the sentence is the example of a reliable and accurate evaluation of evidence collected in this case.

Keywords: nullity of marriage, partial simulation of marital consent, Roman Rota, total simulation of marital consent

Treść: Wstęp. 1. Przebieg sprawy. 2. Stan prawny. 3. Stan faktyczny. 4. Komentarz do wyroku

Wstęp

Jednym z bardziej interesujących pod względem doktrynalnym tytułów nieważności małżeństwa będących przedmiotem rozstrzygnięcia w sądach kościelnych, jest symulacja czy to całkowita, czy też częściowa. W niniejszej glosie do wyroku trybunału Roty Rzymskiej zostanie dokonana analiza argumentacji prawnej wywiedzionej przez ponensa – ks. prał. Angelo Bruno Bottone (pozostałymi sędziami byli ks. prał. Giordano Caberletti i ks. prał. Grzegorz Erlebach), jak i materiału dowodowego, w świetle którego turnus rotalny podjął ostateczną decyzję w sprawie.

1. Przebieg sprawy

Sprawa dotyczyła małżeństwa zawartego 28 września 1999 roku w granicach diecezji Treviso we Włoszech, które trwało jednak jedynie około roku. Kobieta po rozpadzie małżeństwa złożyła skargę powodową do Trybunału Regionu Triveneto. Tytułem rozpoznawanym w pierwszej instancji była symulacja całkowita lub wykluczenie wierności, nierozzerwalności małżeństwa i potomstwa przez obie strony (*ob simulationem totalem ex parte utriusque coniugis vel, sin minus, ob exclusas proprietates essentielles matrimonii, nempe fidelitatem, indissolubilitatem et prolem*). Wyrok był pozytywny jedynie w zakresie symulacji całkowitej po stronie kobiety¹.

Jako że w czasie orzekania w niniejszej sprawie konieczne było wydanie dwóch zgodnych wyroków, została ona rozpatrzona również przez Trybunał Lombardii (*Tribunal Insubre*). Po przeprowadzeniu uzupełniającej instrukcji wydano wyrok pozytywny jedynie w odniesieniu do wykluczenia wierności po stronie kobiety. Takie rozstrzygnięcie implikowało brak zgodności wyroków. Wobec tego sprawa została skierowana do Trybunału Roty Rzymskiej. Tam ustalono formułę wątpliwości odnoszącą się do symulacji całkowitej lub – *subordinate* – wykluczenia dóbr sakramentu, wiary i potomstwa po

¹ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 1.

obu stronach (*An constet de matrimonii nullitate, in casu, ob simulationem totalem, vel subordinate ob exclusionem bonorum sacramenti, fidei et prolis ab utraque parte*)².

2. Stan prawny

Redaktor wyroku rotalnego rozpoczął argumentację prawną od podkreślenia skutku naruszenia przedmiotu konsensu, który jest przyczyną sprawczą małżeństwa: „małżeństwo dokonuje się przy pomocy zgody, która jest aktem woli pobudzonym umysłem tak, że jeśli ktoś zewnętrznie wyraża zgodę, lecz wewnętrznie nań nie przyzwala, zawiera [małżeństwo] nieważnie”³. Następnie Ponens odwołując się do stałego orzecznictwa Roty Rzymskiej wyjaśnił, na czym polega przymiot „pozytywności” aktu woli konieczny do tego, by zniweczyć zgodę małżeńską. Akt woli nazywa się pozytywnym – wskazał Bottone – gdy rzeczywiście, w czasie celebracji małżeństwa lub w czasie poprzedzającym, przez kontrahenta został ochoczo ustanowiony⁴.

Po czym Sędzia odniósł ów pozytywny akt woli, którego prawodawca wymaga w kan. 1101 § 2 KPK/83 do uczynienia nieważnym zawieranie małżeństwa, do pojęcia intencji i jej rodzajów. „Pozytywny akt woli – pisze w uzasadnieniu Ponens – gdy dąży do określonego i pewnego celu, jest nazywany także intencją i wolą. Intencja zaś może być aktualna, wirtualna, habitualna lub wyjaśniająca. Aktualna intencja pochodzi od nieprzerwanego zamiaru, wirtualna intencja jest wzbudzona i jeśli nie jest odwołana, trwa w swej skuteczności, dokąd akt nie jest zakończony. Intencja habitualna, uprzednio wzbudzona, choć nie odwołana, jednak nie wywiera wpływu na akty ludzkie ani nie porusza dzieł zaplanowanych. Wyjaśniająca intencja ani w czasie

² Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 2.

³ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 3: „*Matrimonium perficitur consensu, qui est actus voluntatis animo elicited, ita ut qui externe consensum exprimit sed animo non consentit, invalide contrahat*”.

⁴ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 3: „*Actus enim voluntatis dicitur positivus, cum revera in matrimonii celebratione, aut tempore precedenti, a contrahente libenter positus est*”.

uprzednim, ani w czasie czynu prawdziwie nie istnieje, chociaż czyniący mógłby ją mieć, gdyby o niej pomyślał”⁵. Z przytoczonego tu passusu wyroku wynika jasno, że nie każda intencja wywiera rzeczywisty wpływ na ważność aktu. Bottone wskazał jasno: jedynie intencja aktualna lub przynajmniej wirtualna ma moc dokonania symulacji całkowitej lub częściowej; intencja habitualna i interpretatywna nie mają w tym wypadku znaczenia⁶.

W dalszej części uzasadnienia redaktor orzeczenia wprowadził rozróżnienie pomiędzy symulacją całkowitą a częściową: symulacja może być całkowita, jeśli ktoś nie chce małżeństwa lub częściowa, jeśli chce małżeństwa, lecz pozbawionego jakiegoś przymiotu istotnego (*aliqua essentialis proprietas*)⁷. Można tu dostrzec jednoznaczne, choć niepełne, odwołanie do treści kan. 1101 § 2 KPK/83, w którym prawodawca stwierdza, że „jeżeli jednak jedna ze stron lub obydwie pozytywnym aktem woli wykluczyłyby samo małżeństwo (*matrimonium ipsum*) lub jakiś istotny element małżeństwa (*matrimonii essenziale aliquod elementum*), albo jakiś istotny przymiot (*essentialis aliqua proprietas*), zawierają je nieważnie”.

Odnosnie do udowodnienia symulacji Bottone wskazał, że nie jest ono łatwe z racji na fakt, że symulacja jest aktem wewnętrznym.

⁵ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 3: „*Positivus voluntatis actus, cum in definitum ac certum finem tendat, intentio vel voluntas quoque appellatur. Intentio autem actualis, virtualis, habitualis vel inetrpretativa esse potest. Actualis intentio continuo ab animo procedit; virtualis intentio ponitur et, cum revocata non sit, in sua virtute adhuc perdurat, dum actio perficitur. Intentio habitualis, praeterito tempore posita, etsi non revocata, tamen in actus humanos iam non influit neque ad opus intentum movet. Interpretativa intentio neque praecedenti tempore neque actionis tempore vere exstat, quamvis agens eamdem habere posset, si de illa cogitaret*”.

⁶ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 3: „*Ad simulationem totalem vel partialem consensus matrimonialis ponendam in actu celebrationis matrimonii vim habet tantum intention actualis vel saltem virtualis. Nullo modo ex intentione habituali vel inetrpretativa oritur simulatio, cum intentiones illae consensum minime afficiant*”.

⁷ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 4: „*Simulatio totalis esse potest, si quis matrimonium ipsum non vult, vel partialis quando quis matrimonium vult sed aliqua essentiali proprietate privatum*”.

Jednak są trzy elementy, które występując wspólnie, mogą doprowadzić do zaistnienia moralnej pewności odnośnie do wystąpienia woli symulacji, mianowicie przyznanie się domniemanego symulanta, przyczyna symulacji proporcjonalna oraz pozostałe wskazówki poprzedzające konsens, towarzyszące mu i następujące po nim, z których wiadomo o fikcji zgody małżeńskiej⁸.

Jest rzeczą oczywistą, że samo wyznanie symulanta, choćby było zaprzysiężone, nie jest dowodem wystarczającym, by uznać, iż zaistniała symulacja konsensu. Takie przyznanie się powinno znaleźć potwierdzenie w pozostałym materiale dowodowym. Należy jednak podkreślić, że zaimplementowanie symulacji, zwłaszcza w czasie niepodejrzanym, ma większą moc dowodową⁹.

Odnośnie do przyczyny symulacji Ponens podkreślił, że musi być ona proporcjonalna i nakłaniająca, wzięwszy pod uwagę także usposobienie kontrahenta. „Przyczyna symulacji zawsze powinna być przerastająca przyczynę zawarcia małżeństwa – wskazał Sędzia – ponieważ człowiek nigdy nie działa bez proporcjonalnej przyczyny”¹⁰.

W dalszej części wyroku Redaktor przytoczył obszerny fragment sentencji rotalnej, w której wskazano, iż jako że małżeństwo powstaje poprzez akt woli, również symulacja musi się dokonać takim samym aktem, niekoniecznie aktualnym, ale przynajmniej wirtualnym, co jest faktem trudnym do udowodnienia. Autor cytowanego wyroku wskazał również, że przyczyna skłaniająca do zawarcia małżeństwa obca samemu małżeństwu, np. nabycie majątku czy uwolnienie się od kontroli rodziców niekoniecznie będzie oznaczać wykluczenie małżeństwa, chyba że doprowadzają one do powzięcia pozytywnego aktu woli symulacji. Nie jest również wystarczający do zniweczenia

⁸ Por. Dec. c. BOTTONI, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 4: „*Quod accidit [nempe probatio simulationis matrimonii – A.M.] si tria concurrant: confessio simulantis, causa simulationi proportionata et indicia seu circumstantiae antecedentes, concomitantes et subsequentes, quibus de ficto consensu plane constat*”.

⁹ Por. Dec. c. BOTTONI, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 5.

¹⁰ Dec. c. BOTTONI, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 5: „*Causa simulandi semper praevalere debet causae contrahendi, quia homo numquam agit sine proportionata causa*”.

konsensu brak woli zawarcia małżeństwa, ponieważ samo wyrażenie przy pomocy słów lub znaków jest podstawą domniemania zaistnienia konsensu¹¹.

Kolejną częścią konstruowania uzasadnienia prawnego omawianego rozstrzygnięcia było wyjaśnienie poszczególnych elementów istotnych wchodzących w spektrum konsensu małżeńskiego, a więc trzech dóbr małżeństwa. Ponens zaczął od nierozzerwalności. „Dobrem sakramentu jest nierozzerwalność. Konsens możliwy do odwołania i ustanowiony tylko na określony czas – jak wskazał Bottone – jest niezdatny do celebracji prawdziwego i ważnego małżeństwa, ponieważ neguje prawo trwałości. Zwykły błąd odnośnie do nierozzerwalności małżeństwa nie czyni małżeństwa nieważnym, gdy nie udowodni się woli przeciwnej nierozzerwalności. W ten sposób nikczemne doktryny wolnej miłości lub możliwości rozvodu same z siebie nie dowodzą wykluczenia dobra sakramentu, jednak mogą wpływać na określenie woli”¹².

Następnie sędzia odniósł się do dobra wiary. „Jest ono wyłącznym prawem małżeńskim, tak że kontrahenci powinni przekazać sobie nawzajem. Kto przed zaślubinami ma zamiar zdradzania, czyli niewypełnienia przyjętego zobowiązania, nie szkodzi dobru wiary, lecz sprawiedliwości z nim złączonej. Trudne jest udowodnienie wykluczenia dobra wiary i jurysprudencja ostrożnie stanowi o wykluczeniu prawa”¹³. Odnośnie do dowodzenia Ponens dodał: „wystar-

¹¹ Por. Dec. c. PINNA z 16.01.1958, RRD 50 (1958), n. 3.

¹² Dec. c. BOTTONE, z 8.03.2012, n. 6: „*Bonum sacramenti est indissolubilitas. Consensus revocabilis et tantum ad tempus praestitus, ineptus est ad verum et validum matrimonium celebrandum, quia iuris perpetuitatem denegat. [...] Simplex error circa matrimonii indissolubilitatem non irritat matrimonium cum non probet voluntatem indissolubilitati contrariam. Ita pravae doctrinae liberi amoris vel possibilitatis divortii, exclusionem boni sacramenti per se non probant, attamen in determinanda voluntate influere possunt*”.

¹³ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 7: „*Est bonum fidei exclusivum ius coniugale quod contrahentes sibi invicem tradere debent. Qui, ante nuptias, habet propositu adulterandi, seu non adimplendi obligationem susceptam, bonum fidei non laedit, sed iustitiam erga compartem. Difficilis est probatio exclusionis boni fidei et iurisprudencia caute de exclusione iuris statuit*”.

czającym dowodem o wykluczeniu dobra wiary jest jeśli jedna z dwu stron ma przeważającą i silną wolę do utrzymywania kontaktów seksualnych z inną osobą po celebracji zaślubin, gdy potwierdzają to okoliczności”¹⁴.

W dalszej części Bottone, odnosząc się do dobra potomstwa, przywołał wprost treść kan. 1055 KPK, w którym znajduje się odniesienie do potomstwa jako do jednego z celów małżeństwa. Następnie redaktor orzeczenia skonstatował: „kto zatem, pozytywnym aktem woli wyklucza zrodzenie potomstwa z małżeństwa, nie może zawrzeć ważnego małżeństwa, ponieważ pozbawia je jego istotnego elementu”¹⁵.

Sędzia rotalny uzupełnił rozważania odnośnie do *bonum prolis*, wskazując, iż chodzi o przekazanie prawa do aktów przez się zdolnych do zrodzenia potomstwa, nie zaś o prawo do potomstwa. Przywołana tu została Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary *Donum vitae*¹⁶. Wobec tego rekapitułuje: „Mając to na uwadze, może być ważne małżeństwo także bez zrodzonego potomstwa, ponieważ małżeństwo czyni nieważnym tylko pozytywne zdeterminowanie nieprzekazania prawa do aktów małżeńskich współmałżonkowi. Ukierunkowanie na potomstwo implikuje wypełnienie obowiązku i nieprzeszkadzanie prokreacji”¹⁷.

¹⁴ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 7: „*Sufficiens probatio de exclusione boni fidei tenenda est si alterutra pars praevalentem firmam voluntatem habet commercium sexuelle cum alia persona pergendi post celebratas nuptias, confirmandibus adiunctis*”.

¹⁵ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 8: „*Qui, ergo, positivo voluntatis actu, prolis generationem matrimonio excludit, validum matrimonium contrahere nequit, quai illud essentiali suo elemento privat*”.

¹⁶ Por. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Instructio de observantia erga vitam humanam nascentem deque procreationis dignitate tuenda *Donum vitae*, 22.02.1987, AAS 80 (1988), n. 8, s. 97.

¹⁷ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 8: „*His attentis, haberi potest matrimonium validum etiam absque genita prole, cum matrimonium irritet tantum positiva determinatio ius ad actus coniugales comparti non tradendi. Ordinatio ad prolem implicat obligationem debitum reddendi et procreationem non impediendi*”.

3. Stan faktyczny

Prezentację stanu faktycznego Ponens rozpoczął od twierdzeń powódki, która podnosi w skardze powodowej, że w związek z pozwanym wstąpiła niechętnie, wykluczając małżeństwo i jego istotne przymioty, zaś motywem, który ją pchnął do celebracji małżeństwa była wola uczynienia zadość pragnieniu ciężko chorującej matki, która pragnęła ujrzeć swoją córkę na ślubnym kobiercu i posuwała się aż do nacisków. Do małżeństwa nie przekonywał powódki także charakter pozwanego, który doprowadzał do kilkakrotnego przerywania relacji narzeczeńskiej. W czasie tych przerw powódka wchodziła w relacje intymne z innymi mężczyznami. Relacja została wznowiona dzięki interwencji rodziców obojga narzeczonych¹⁸.

Ponens przytoczył zeznania kobiety z pierwszej instancji, gdzie opisała ona obszernie i dokładnie zarówno relację z narzeczonym jak i z innymi mężczyznami. Z jednym z nich chciała wstąpić w związek małżeński, jednak interwencja matki sprawiła, że powróciła ona do narzeczonego, którego już nie kochała. Ze względu jednak na stan zdrowia matki, powódka zaczęła stopniowo ulegać jej naciskom, jednak po konsultacji z adwokatem, sporządziła u notariusza oświadczenie, według którego wykluczała całkowicie przymioty małżeństwa religijnego, przede wszystkim trwałości i wierności¹⁹.

W drugiej instancji powódka potwierdziła oświadczenia złożone uprzednio, uzupełniając je o szczegóły, takie jak, np. długość trwania przerw w związku narzeczeńskim z pozwanym. Podkreśliła również, że w okresie narzeczeńskim podjęła decyzję o utrzymaniu relacji z jednym z mężczyzn, pomimo jej zaślubin, do czego rzeczywiście

¹⁸ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 9.

¹⁹ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 10: „*Ho manifestato all'avvocato di famiglia il mio completo rifiuto e la mia volontà di liberarmi del passo sponsale che andavo a fare [...]; escludevo completamente le caratteristiche e il significato del matrimonio religioso e cioè di restare perennemente col marito e di essergli fedele*”.

doszło. Powódka wspomniała również o propozycji wspólnego zamieszkania, na które jednak narzeczony nie wyraził zgody²⁰.

W wyroku znajduje się wzmianka o załączeniu do akt dokumentu sporządzonego wobec notariusza, w którym opisana została wola powódki²¹.

Pozwany składając wyjaśnienia, w pewnej części potwierdza twierdzenia powódki, choć w szczegółach dostrzegalne były różnice. Mężczyzna stwierdził, iż był świadomy uprzednich relacji swojej partnerki z innymi mężczyznami, którzy nie zyskali akceptacji rodziców kobiety, co wywołało naciski z ich strony, by zakończyć owe związki. Odnośnie do relacji narzeczeńskiej, pozwany opisuje ją jako niespokojną i naznaczoną kłótniami²².

Odnośnie do motywów zawarcia małżeństwa, pozwany stwierdził, iż świadom był choroby matki narzeczonej, ale nigdy nie wskazała ona w rozmowie, że jest to przyczyna zawarcia małżeństwa, lecz jedynie przyspieszenia jego terminu. Mężczyzna oświadczył, że nie dysponował wiedzą na temat utrzymywania przez powódkę relacji miłosnych z innymi mężczyznami w okresie narzeczeńskim, ale potwierdza propozycję wspólnego zamieszkania, na które nie wyraził zgody²³.

W dalszej części uzasadnienia faktycznego wyroku ponens zreferował, że w pierwszej instancji zostało przesłuchanych sześciu świadków. Ojciec powódki opisywał introwertyczny charakter narzeczonego, ale wskazał, że nie miał wiedzy na temat rzekomych nacisków ze strony matki narzeczonej²⁴.

Następnie sędzia odniósł się do zeznań adwokata rodziny. Zeznał on, że wiedział o licznych wątpliwościach odnoszących się do małżeństwa po stronie powódki oraz o chorobie jej matki. Od niej wiedział również o relacjach, które utrzymywała z innymi mężczyznami. Oświadczył także, że to on złożył propozycję, by spisała u notariusza

²⁰ Por. Dec. c. BOTTONI, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 10.

²¹ Por. Dec. c. BOTTONI, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 10.

²² Por. Dec. c. BOTTONI, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 11.

²³ Por. Dec. c. BOTTONI, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 11.

²⁴ Por. Dec. c. BOTTONI, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 12.

dokument, ujawniający jej prawdziwe intencje na wypadek ewentualnego późniejszego rozpadu małżeństwa²⁵.

Matka powódki potwierdza w swoich zeznaniach przerwy w relacji córki z narzeczonym oraz poświadcza, że przekonywała córkę, by wznowić relację. Potwierdza także, że sama córce zakomunikowała swe pragnienie ujrzenia jej zaślubionej z pozwanym²⁶.

Kolejne zeznania, które zostały wspomniane w sentencji, pochodzą od proboszcza, który przeprowadzał kanoniczne badanie narzeczonych. Oświadczył on: „miałem wrażenie niewielkiej wiary, że nie czuła, jakie szczególne znaczenie ma sakrament małżeństwa, by wszcząć wspólne życie”²⁷.

Redaktor orzeczenia przytoczył również zeznania pewnej kobiety, która opowiedziała o kłamstwach, których miała dopuścić się powódka po zawarciu małżeństwa, dotyczących domniemanych niewierności pozwanego, podczas gdy w rzeczywistości dopuszczała się ich sama powódka²⁸.

W odniesieniu do powódki i uprawdopodobnienia dopuszczenia się przez nią symulacji, ponens zrekapitulował: „Jest zatem widoczne, że kobieta w zawierającym małżeństwie wykluczyła dobro sakramentu i wiary, co wynika zarówno z jej przyznania się sądowego, jak i z zeznań świadków, co zaś dotyczy symulacji całkowitej i wykluczenia potomstwa, brakuje właściwego udowodnienia”²⁹.

Ostatni punkt poprzedzający część dyspozytywną wyroku odnosi się do pozwanego. Sędzia zauważył, że w swoich oświadczeniach mężczyzna stwierdził, iż odmówił wspólnego zamieszkania

²⁵ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 12.

²⁶ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 12.

²⁷ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 12: „*Avevo l'impressione di una fede scarsa, che non sentiva quale particolare valore avesse il sacramento del matrimonio per avviare una vita insieme*”.

²⁸ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 12.

²⁹ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 12: „*Patet igitur mulierem in matrimonio contrahendo exclusisse bona sacramenti et fidei, sive ex ipsius confessione iudiciali, sive ex depositionibus testium; quoad simulationem totalem et exclusionem prolis deficit apta probatio*”.

proponowanego przez powódkę i przystępował do małżeństwa z właściwą intencją oraz z wolą przyjęcia wszelkich praw i obowiązków małżeńskich³⁰. Pozwany wprost stwierdził, że „chciał rodzinę i mieć dzieci”³¹, pomimo że odkładał w czasie poczęcia potomstwa z racji na konieczność rozwiązania problemów lokalowych, które rodziły pomiędzy stronami nieporozumienia. Pozwany nie stosował środków antykoncepcyjnych, zatem potomstwo mogło potencjalnie zostać poczęte³².

Odnosnie do wierności małżeńskiej ponens przytoczył fragment oświadczenia mężczyzny złożonego przed trybunałem pierwszej instancji: „Wierzyłem w wierność, ze względu na co nigdy nie pomyślałem, by zdradzić moją przyszłą żonę. Przez to mogę powiedzieć, że zbliżyłem się do małżeństwa z wyraźną wolą pozostania z Fabiolą na zawsze”³³.

Koherentne w tym zakresie są również zeznania świadków. Redaktor orzeczenia podkreślił: „także świadkowie nie ośmielają się mówić nic przeciwnego o intencjach mężczyzny odnośnie do celebracji małżeństwa. Jedno, co zauważyli, podobnie jak powódka, że mężczyzna jest zimnego usposobienia, stąd był mało wylewny”³⁴. Na tej podstawie Ponens wnioskuje, że „z akt w żaden sposób nie wynika, że przystąpił do małżeństwa z wolą symulacji”³⁵.

³⁰ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 13: „*Ipse, enim, affirmat sese opposuisse conviventiae quam Actrix proposuerat et se ad matrimonium accessisse recta cum intentione et voluntate acceptandi omnia iura et officia connubii*”.

³¹ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 13: „*Io volevo una famiglia e avere dei bambini*”

³² Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 13.

³³ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 13: „*Io credevo nella fedeltà per cui non ho mai pensato di tradire la mia futura moglie. Per cui posso dire che io mi avvicinai al matrimonio con esplicita volontà di restare perennemente con Fabiola*”.

³⁴ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 13: „*Neque testes contrarium audent dicere de intentionibus viri in matrimonio celebrando. Unicum quod notant, sicut etiam Actrix, est indoles algida viri ob quam parum effusus (italice «espansivo») erat*”.

³⁵ Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 13: „*Ideo ex actis nullo modo constat illum ad matrimonium celebrandum cum intentione simulandi accessisse*”.

Ostatecznie turnus rotalny osiągnął moralną pewność odnośnie do symulacji obejmującej jedynie wykluczenie dobra sakramentu i wiary po stronie powódki, na którą nałożono klauzulę zakazu zawarcia małżeństwa bez uprzedniego oświadczenia wobec ordynariusza miejsca co do woli zawarcia małżeństwa w zgodzie z prawem Kościoła³⁶.

4. Komentarz do wyroku

Omawiany wyrok dotyczył sprawy o nieważność małżeństwa z tytułu symulacji całkowitej i częściowej po obu stronach³⁷. Na uwagę zasługuje sposób redakcji formuły wątpliwości we wszystkich instancjach. Cechuje się ona poprawnością pod względem konstrukcyjnym. Symulacja całkowita i częściowa nie są tytułami nieważności kompatybilnymi, lecz wykluczającymi się. Nie można zatem konstruować formuły wątpliwości w taki sposób, by tytuły takie połączyć

³⁶ Por. Dec. c. BOTTONE, 8.03.2012, RRD 104 (2012), n. 14: „*Affirmative, seu constare de matrimonii nullitate, in casu, dumtaxat ob exclusionem bonorum sacramenti et fidei ex parte mulieris actricis, cui vetatur transitus ad alias canonicas nuptias, nisi prius coram Ordinario eiusve delegato serio promiserit se iuxta legem Ecclesiae esse contracturum*”.

³⁷ Na marginesie należy podkreślić, że termin symulacja – jakkolwiek solidnie osadzony w kanonistyce – nie przez wszystkich przedstawicieli doktryny jest uważany za w pełni odpowiadający rzeczywistości, jaką opisuje. P.J. Viladrich stwierdza: „Większość doktryny i orzecznictwa określa fałszywy znak małżeństwa jako konsens «symulowany». Termin «symulacja» ma w prawie wielowiekową tradycję, ponieważ wskazuje na istotny element działania nupturienta: dobrowolny zamiar upozorowania tego, czego nie ma. [...] W potocznym rozumieniu termin «symulacja» oznacza czasem określony sposób faktyczny zafałszowania małżeństwa – chytry, przebiegły, podstępny albo przewrotny – co jednak nie jest jedyną formą nieważności konsensu z tytułów przewidzianych w kan. 1101”. [P.J. VILADRICH, *Konsens małżeński. Sposoby prawnej oceny i interpretacji w kanonicznych procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa (kanony 1095-1107 Kodeksu Prawa Kanonicznego)*, Warszawa 2002, s. 256]. V. Andriano wskazuje, że jedynie symulacja całkowita reprezentuje prawdziwe znaczenie tego terminu, zaś rozumowe uszczuplenie przedmiotu konsensu o element konstytutywny błędnie jest nazywane symulacją częściową. [V. ANDRIANO, *La normativa canonica sul matrimonio e la riforma del suo processo*, Città del Vaticano 2016, s. 130].

spójnikiem „i”, lecz muszą być zestawione bądź alternatywnie, bądź subsydiarnie³⁸. W niniejszej sprawie zastosowano subsydiarne zestawienie proponowanych tytułów nieważności („*vel subordinate*”).

Część *In iure* analizowanej sentencji obejmuje sześć logicznie powiązanych punktów. Ponens, wychodząc od faktu, że przyczyną sprawczą małżeństwa jest zgoda stron, stwierdził, że do skutecznego dokonania symulacji konieczny jest pozytywny akt woli (por. kan 1101 § 2 KPK/83). Wyjaśniając znaczenie tego terminu użytego przez prawodawcę, redaktor odniósł się do pojęcia intencji, wskazując jakie są jej rodzaje (aktualna, wirtualna, habitualna i interpretatywna) i które z nich mają moc zniweczenia konsensu małżeńskiego. Sędzia wyjaśnił również pokrótce różnicę zachodzącą pomiędzy symulacją całkowitą i częściową. Redaktor sentencji nawiązał do wyroku *coram Pinna* z 10 stycznia 1958 roku.

Odwołując się do ugruntowanego orzecznictwa Roty Rzymskiej, Bottone przedstawił schemat dowodzenia aktu symulacji, odnosząc się również do wagi oświadczenia domniemanego symulanta. W wyroku znalazły się także opis relacji *causa simulandi* i *causa contrahendi*. Chociaż bowiem sama przyczyna skłaniająca nie jest tożsama z pozytywnym aktem woli, to w relewantny sposób przyczynia się do jego rekonstrukcji, wyjaśniając scenerię biograficzną, która w sposób rozumny pozwala zakładać możliwość zaistnienia pozytywnego aktu wykluczenia³⁹. Podkreślono fakt, że cel obcy samemu małżeństwu niekoniecznie oznacza symulację.

Ostatnim elementem uzasadnienia prawnego był krótki opis poszczególnych dóbr małżeństwa (*fides, proles, sacramentum*). Przy omawianiu dobra wiary ponens wspomina o wykluczeniu prawa (*exclusio iuris*), ale nie znalazło się w uzasadnieniu rozróżnienie pomiędzy *ius* a *exercitium iuris*. Odnośnie do dobra potomstwa sędzia

³⁸ Por. R. SOBAŃSKI, *Orzekanie nieważności małżeństwa z dwu (lub więcej) tytułów wadliwego konsensu*, *Ius Matrimoniale* 5 (11) 2000, s. 142.

³⁹ Por. G. LESZCZYŃSKI, *Causa simulandi a wykluczenie dobra wierności małżeńskiej*, *Ius Matrimoniale* 32 (2021) nr 2, s. 6.

rekonstruuje jego treść, powołując się na Instrukcję Kongregacji Nauki Wiary *Donum vitae*.

Stan faktyczny został przedstawiony spójnie. Ponens rozpoczyna od twierdzeń powódki, konfrontując je niejako z innymi materiałami dowodowymi. W sprawie jest obecne przyznanie się sądowe powódki, jak też pozasądowe, które ma – według Bottone – większą wartość. Godny ubolewania jest fakt, że nie został w wyroku przytoczony nawet krótki fragment przewijającego się w uzasadnieniu faktycznym dokumentu notarialnego, sporządzonego przed ślubem przez powódkę. Nie brakuje w materiale dowodowym natomiast zestawienia przyczyny symulacji z przyczyną zawarcia małżeństwa. Szereg okoliczności, spójnie zrekonstruowanych przez zeznania świadków również daje obraz udowodnionej symulacji powódki w zakresie dobra sakramentu i wiary.

W omawianym wyroku opis materiału dowodowego odnoszącego się do rzekomej symulacji po stronie pozwanego jest niebywale krótki; w zasadzie ogranicza się do stwierdzenia, że nie ma powodów, by przypisać mu symulację w żadnym z proponowanych zakresów.

Wyrok kończy część dyspozytywna opatrzona klauzulą zabraniającą zawarcia małżeństwa powódce. Celem wprowadzenia takiego zakazu jest niedopuszczenie do sytuacji, w której osoba, która spowodowała nieważność małżeństwa wstąpiła w kolejny związek, potencjalnie powodując kolejną hipotetyczną nieważność małżeństwa⁴⁰.

Pozostaje mieć nadzieję, że analiza sentencji rotalnej *coram* Bottone z 8 marca 2012 r. stanie się dla pracowników kościelnego wymiaru sprawiedliwości i osób interesujących się kanonicznym prawem małżeńskim, narzędziem w poznaniu orzecznictwa Roty Rzymskiej, które stanowi pomoc w stosowaniu prawa, bowiem – jak zaznacza sędzia G. Caberletti – „z orzecznictwa rotalnego wypływają cenne schematy dowodzenia dla poszczególnych tytułów nieważności, które pozwalają ocenić poszczególne dowody w taki sposób, że

⁴⁰ Por. M. KOŁBUC, *Zakaz zawarcia małżeństwa w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. i Instrukcji procesowej Dignitas connubii*, Kościół i Prawo 1 (14) 2012, s. 182.

ich wystąpienie razem prowadzi do uzyskania pewności moralnej dotyczącej nieważności małżeństwa w konkretnym przypadku”⁴¹.

References

Źródła

Dec. c. BOTTONI, 8.03.2012, RRD 104 (2012), s. 42-48.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Instructio de observantia erga vitam humanam nascentem deque procreationis dignitate tuenda *Donum vitae*, 22.02.1987, AAS 80 (1988), s. 70-102.

Opracowania

ANDRIANO V., *La normativa canonica sul matrimonio e la riforma del suo processo*, Città del Vaticano 2016.

CABERLETTI G., *Il tribunale della Rota Romana: procedure e giurisprudenza*, Quaderni di diritto ecclesiale, 24 (2011), s. 473-499.

KOŁBUC M., *Zakaz zawarcia małżeństwa w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. i Instrukcji procesowej Dignitas connubii*, Kościół i Prawo 1 (14) 2012, s. 179-194.

LESZCZYŃSKI G., *Causa simulandi a wykluczenie dobra wierności małżeńskiej*, Ius Matrimoniale 32 (2021) nr 2, s. 5-20.

SOBAŃSKI R., *Orzekanie nieważności małżeństwa z dwu (lub więcej) tytułów wadliwego konsensu*, Ius Matrimoniale 5 (11) 2000, s. 139-150.

VILADRICH P.J., *Konsens małżeński. Sposoby prawnej oceny i interpretacji w kanonicznych procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa (kanony 1095-1107 Kodeksu Prawa Kanonicznego)*, Warszawa 2002.

Nota o autorze

ks. mgr lic. Adam Młynarczyk – prezbiter archidiecezji częstochowskiej, magister licencjat teologii, absolwent UPJP II w Krakowie, student prawa kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, członek Stowarzyszenia Kanonistów Polskich. Zainteresowania naukowe: kanoniczne prawo małżeńskie, prawo liturgiczne, teologia liturgii.

⁴¹ G. CABERLETTI, *Il tribunale della Rota Romana: procedure e giurisprudenza*, Quaderni di diritto ecclesiale, 24 (2011), s. 494.